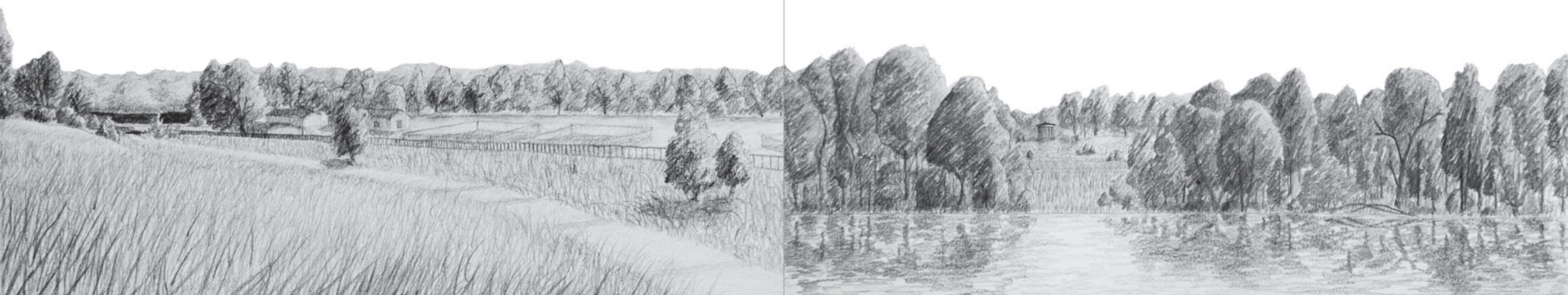

HAGE

*Ett gestaltungsförslag till en ny askgravlund
i Krematorielunden i Norrköping*

Henrik Wangsten

Examensarbete i landskapsarkitektur • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur,
planering & förvaltning

Alnarp 2024

Hage – Ett gestaltungsförslag till en ny askgravlund i Krematorielunden i Norrköping.

Pasture – A design proposal for a new burial ground in Krematorielunden in Norrköping.

Handledare: Stefan Sundblad, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Examinator: Jitka Svensson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Bitr. examinator: Stefan Lindberg, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Omfattning: 30 hp.

Nivå och fördjupning: A2E.

Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture.

Kurskod: EX0846.

Program: Landskapsarkitektprogrammet.

Kursansvarig institution: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Utgivningsort: Alnarp.

Utgivningsår: 2024.

Webbpublicering: <https://stud.epsilon.slu.se>. Ursprungligt format är stående A5. Denna webbutgåva har anpassats till liggande A4.

Nyckelord: Landskapsarkitektur, arkitektur, genius loci, gestaltning, helhet, analys-syntes, askgravlund, kyrkogård, Norrköping, studenttävling, Movium.

Henrik Wangsten: henrik@parterre.se; <https://parterre.se>.
Foton och illustrationer av författaren där inget annat anges.

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap;
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

Tack till min handledare Stefan,
för att du hjälpte mig att »lyfta blicken«,

tack till Anders,
för dina kloka och välavvägda tankar,

*et merci Manon,
pour toutes et plus encore.*

HOPP

Genomförandet av detta examensarbete har kommit att betyda långt mycket mer för mig än vad jag till en början hade föreställt mig. Döden har skymtats i horisonten under hela arbetets gång.

I november 2023 blev en familjemedlem allvarligt sjuk. Efter en tuff behandling under vintern och en svår operation under våren blev tillvaron osäker. Jag beslutade mig då för att skjuta upp inlämningen av arbetet. Under sommaren blev sjukdomstillståndet bättre och när examensarbetet för en tid hade satts på paus åkte jag till Frankrike för att delta i en sommarskola i traditionell arkitektur. Det var inspirerande och kom att stärka mitt självförtroende i mitt tecknande.

Senare under hösten, ungefär samtidigt som jag presenterade mitt arbete visade det sig att sjukdomen hade kommit tillbaka. En ny operation följde – förhoppningsvis behövs det ingen mer.

* * *

Tanken på döden har inte varit lätt, men för att gestalta för en kyrkogård tror jag att denna känslighet inför livet är ett måste. Jag har sökt i mitt inre, i mina erfarenheter och min längtan, efter det som skänker hopp och tröstar. Jag har sökt efter det som helar.

Det böljande haglandskapet är för många ett jordiskt Arkadien och traditionella byggnadsformer talar ett språk som vi både kroppsligen och själsligen kan relatera till. Att vi känner oss som en del av vår omgivning tror jag är av yttersta vikt när vi befinner oss i sorg. Den är min förhoppning att denna askgravlund kan väcka denna känsla av tillhörighet och skänka hopp i svåra tider.

TRO

- VII. »Än vandrar gudar över denna jord.
En av dem sitter kanske vid ditt bord.
Tro ej att någonsin en gud kan dö.
Han går förbi dig, men din blick är slö.

Han bär ej spira eller purpurskrud.
Blott av hans verkan känner man en gud.
Den regeln har ej blivit överträdd:
är Gud på jorden, vandrar han förklädd.
- VIII. Tror du att fåren skulle beta i morgonglans
på gräsklädd jordisk kulle, om inte gudar fanns?

Tror du, att våren skulle binda sin blomsterkrans
på alla dödas kulle, om inte gudar fanns?
- IX. Bjuder ett människoöga till stilla kärleksfest oss,
kyliga och tröga, som folk är mest,

lägger som himmelsk läkning för djupa själasår,
en vän, fri från beräkning, sin hand i vår,

synes en ljusglans sprida sig kring vår plågobädd
– då sitter vid vår sida en gud förklädd.«¹

¹ Hjalmar Gullberg, »Förkänd gud«, I *Kärlek i tjugonde seklet* (Stockholm: Norstedts, 1933).

ABSTRACT

The degree project and design proposal »Pasture« is an exploration of my personal designing. The design spans across both architecture and landscaping in an attempt to reach a sense of wholeness.

Inspired by the landscape gardens of the 18th century, the aim is to highlight and develop the natural characteristics of the place through a stylisation of its natural expression. Before the expansion of the cemetery, the site consisted of a pasture, now reinterpreted by tall grass and groups of junipers. A folly is positioned on the ridge with a view of the surroundings and a vista to and from the other side of Motala River.

The clear architectonic figure of the folly creates a new focal point to what is today considered the back-side of the cemetery; inspired by the Swedish Grace epoch, it connects this part with the main building from 1938, designed by the Swedish architect Kurt von Schmalensee.

The use of my own method gave both the design process and the the proposal a personal character. The work consists of my design and my personal decisions during the process. This evoked a feeling of being exposed and a lack of tradition to fall back to became apparent.

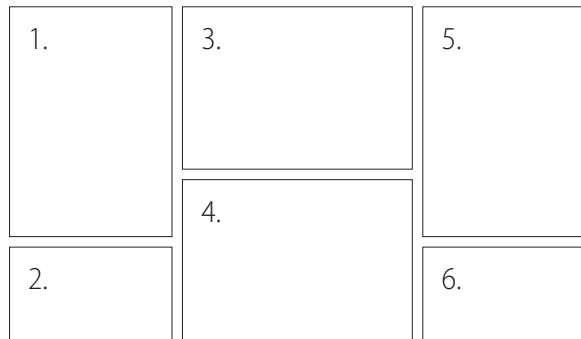
SAMMANDRAG

Examensarbetet och gestaltungsförslaget »Hage« är ett utforskande av mitt personliga skapande. Gestaltningen är lika mycket arkitektur som landskapsarkitektur i en strävan att nå en helhet.

Med 1700-talets landskapsträdgårdar som inspiration är tanken att lyfta och utveckla platsens karaktär genom en stilisering av dess naturliga uttryck. Före kyrkogårdens expansion låg här en hagmark som i förslaget nytolkas genom högvuxet gräs och grupper av enebuskar. På åsryggen placeras en smyckningsplats med utsikt över omgivningen och en siktlinje bort över Motala ström.

Smyckningsplatsens tydligt arkitektoniska gestalt ger en ny hållpunkt till vad som idag anses vara kyrkogårdens baksida. Med inspiration från mellankrigstidens Swedish Grace knyter den an denna del av kyrkogården med Kurt von Schmalensees krematorium från 1938.

Användandet av min egna metod gav både gestaltungsprocessen och förslaget en personlig prägel. Gestaltningen och mina ställningstaganden under processens gång är vad som utgör arbetet. Detta väckte i mig en känsla av att vara blottad och jag kunde känna en avsaknad av en tradition att falla tillbaka på.

1. Vyer	4. Illustrationsplan
2. Sammandrag	5. Fasad & plan
3. Situationsplan	6. Tvärsnitt

Gestaltningförslaget presenteras som bilaga i slutet av arbetet. Format A3.

Texten och planscher är tänkta att läsas på samma gång.

INNEHÅLL

Bakgrund	1
<i>Att överbrygga klyftan; en ny askgravlund</i>	
Arbetets ramar	5
<i>Metod; syfte; mål; avgränsningar</i>	
Krematorielunden	9
<i>Krematorielundens historia; platsens karaktär; tävlingsområdet; Åbackarna</i>	
Platsen idag	14
<i>Snedfoto nuläge; fotografier</i>	
Inspiration	21
<i>Landskapsträdgården; Swedish Grace & nordisk klassicism</i>	
Gestaltningprocessen	31
<i>Platsens intryck; tävlingsområdet; ett tempel på krönet; en bekväm storlek; vilt kontra tuktat; smykningsplatsens stil; placering & siktlinjer</i>	
Förslaget »Hage«	43
<i>Bärande idé; utförande; material; funktion; skötsel; tillgänglighet & rörelse; förslagets ändringar</i>	
Avslutande tankar	51
<i>Metoden; smykningsplatsen; tävlingsmålen; landskapet; arkitektur eller landskap?</i>	
Referenser	
Gestaltningförslaget (bilaga 1)	
Före och efter (bilaga 2)	

Ett rum med en vy. Louisiana Museum of Modern Art, Danmark.

BAKGRUND

Att överbrygga klyftan

»*Claes: Du har [utöver arkitektur] både undervisat och praktiserat trädgård och landskap. Hur kom det sig?*

Jan: Väl ytterst ett behov att komma åt helheten, men också mötet med Erik Lundberg. Helheten mot klyvningen av yrket. Ett litet exempel: arkitekten har placerat ett fönster – för ljusets skull och för utsiktens. Utanför fönstret står en skuggmorell. På våren blommar den vitt på smäckra, hängande grenar. I november är kvistarna klädda med rimfrost – ännu en vit blomning. I rummet står en soffa. Från soffan ser man trädet i motljus eller belyst av sol. Nu klyvs yrket så att arkitekten placerar fönstret, trädgårdsarkitekten trädet och inredningsarkitekten soffan. Den som är ansvarig för helheten får många gånger inte ens välja den han vill samarbeta med. Yrkesgrupperna organiserar sig och klyvningen befästs. Det är en ödesdiger utveckling och måste överbryggas under studieåren. Arkitekten måste öka sin kännedom om träd, mark och landskap. Trädgårdsarkitekten den om byggnad. Bägge den om historien, där exemplen finns. Den fullödige trädgårdsarkitekten bygger sin fantasi direkt på det väx-

ande och kan förutse dess förvandlingar med årtider och decennier. Han har dessutom en arkitektonisk och historisk bildning. Jag tänker på C Th Sørensen som, så snart hans samtida trodde sig vara ifatt, befann sig någon annanstans, i det konstnärliga eller sociala fältet experimenterande eller befästande. Hans lilla skrift ›39 haver til et typehus‹ visar den gamle mästarens spelande etyder.»¹

En ny askgravlund

I december 2023 utlyste Tankesmedjan Movium vid SLU, Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund (SKKF) och Sveriges Stenindustriförbund en studenttävling om gestaltningen av en ny askgravlund i Krematorielunden i Norrköping. I dagsläget finns tre kvarter i områdets bortre del som ännu inte tagits i anspråk för gravverksamhet. På delar av denna yta har Norrköpings pastorat för avsikt att anlägga en ny askgravlund.

Tävlingens utgångspunkt var att ta fram ett förslag med hänsyn till de kulturhistoriska, och specifikt arkitektoniska, värden som Krematorielunden har. Genom att skapa en askgravlund som harmonierar med den funktionalistiska krematoriebyggnaden från 1938, ritad av norrköpingsarkitekten Kurt von Schmalensee, önskade tävlingskommittén en »innovativ, funktionell och hållbar« koppling mellan

områdets entrésida och tävlingsområdet som i nuläget upplevs som en renodlad baksida. Under 2021–2022 renoverades krematoriet till ett mera ursprungligt skick och byggdes samtidigt ut för att möta framtida behov.

Askgravlundens skulle till sin yta vara minst 1000 m² och rymma 500 namnskyltar. Förslaget skulle också i någon form återanvända stenmaterial, såsom gamla gravstenar eller sten från den nedgångna befintliga anläggningen.

Tävlingsperioden varade mellan 19 december 2023 till och med 10 april 2024. Tävlingen riktade sig till studenter vid SLU:s program för landskapsarkitektur, trädgårdsingenjör – design samt landskapsingenjör.

* * *

En askgravlund är ett mellanting mellan den mer anonyma minneslunden och askgravplatsen. Det finns en gemensam plats för namnskyltar, snittblommor och gravljus.²

Detta arbete är ett mera utarbetat förslag än det som lämnades in i samband med tävlingen vilket har inneburit att ett större grepp har tagits kring det omgivande landskapet än bara tävlingsområdet.

² Sveriges Begravningsbyråers Förbund, »Askgravlund«, *Sveriges auktoriserade begravningsbyråer*, hämtad 5 november, 2024, www.begravningar.se/begravningsformer/val-av-gravplats/askgravlund/.

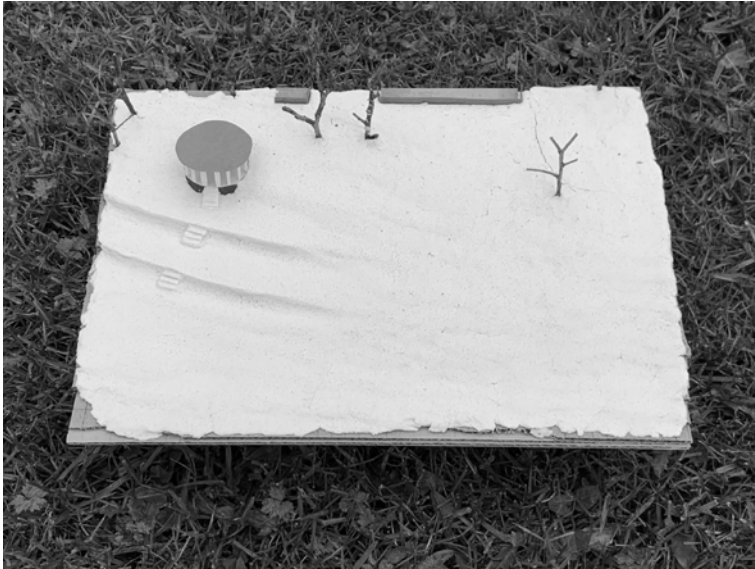
ARBETETS RAMAR

Metod

I detta arbete har jag använt mig av en praktisknära metod där fokus har varit gestaltningen av askgravlunden. Med tiden utvecklar varje landskapsarkitekt sin egen metod och det är just detta personliga tillvägagångssätt som jag vill utforska genom min gestaltning. Min metod drivs i hög grad av kreativa impulser och under hela projektet har jag lyssnat till och gett uttryck för mina intryck och ingivelser. Dessa redovisas i avsnittet »Gestaltningprocessen« (s. 31).

Ett platsbesök genomfördes i projektets omedelbara början för att kunna känna in platsen och få ett grepp om dess rumslighet och karaktär. Därefter följde ett skissarbete för att utforska olika utformningar och som slutligen ledde fram till den gestaltning som presenteras i detta arbete. Skissandet har skett med penna och papper, fysisk modell och digitalt. Förslaget presenteras i både datorframställda planer och sektioner och handtecknade perspektiv.

Inspirationen till min gestaltning har jag hämtat dels från 1700-talets engelska landskapsträdgårdarna där man verkade för att lyfta landskapets inneboende karaktär, dels från Swedish Grace, en stil som jag har kunnat skönja i von Schmalensees krematorium vid sidan om dess funktionalistiska drag och som jag finner inspirerande.

Skissmodell i wellpapp och trolldeg. Utforskande av terrasserings i slänten, men som inte blev en del av den slutgiltiga gestaltningen.

Syfte

Arbetet syftar till att förfina min arkitektoniska gestaltungs-förmåga genom att till fullo följa mitt personliga tillvägagångssätt. Liksom Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz, bägge arkitekter, även tog sig an projekt av mera landskaplig karaktär såsom Skogskyrkogården i Enskede och Östra kyrkogården i Malmö, har syftet med detta arbete även varit att öva mina färdigheter inom byggnadskonst.

Syftet med askgravlundens gestaltning är att ge en behaglig och helande upplevelse till såväl besökare som kommit för att sörja som förbipasserande promenerare.

Mål

Målet för arbetet har varit att gestalta en askgravlund med tillhörande smyckningsplats som tar vara på och uttrycker platsens inneboende kvaliteter. Dessa kvaliteter beskrivs i avsnittet »Gestaltningprocessen« (s. 31) i mina resonemang kring platsen och slutligen i själva gestaltningen.

Utifrån tävlingsprogrammet fanns en önskan om att askgravlunden skulle skapa en koppling mellan krematoriet och tävlingsområdet, idag betraktad som Krematorielundens baksida. Denna koppling har jag valt att utforska genom att lyfta fram de klassicistiska drag jag har kunnat skönja i Kurt von Schmalensees funktionalistiska krematorium från 1938. Tillsammans

med Fredrikson Arkitekters tillbyggnad från 2022, en byggnad inspirerad av funktionalismen, är mitt mål att skapa ytterligare en årsring som nytolkar de klassiska strömningarna från tiden då krematoriet byggdes.

Avgränsningar

Gestaltningen i detta examensarbete är ett idéförslag som grundar sig i en idéävling. Arbetet består av illustrationer av gestaltungs-förslaget (planscher) samt denna text med tillhörande bilder som förklarar mina intentioner, mitt tillvägagångssätt och mina reflektioner.

Då tävlingen var en idéävling har den arkitektoniska, rumsliga och upplevelsemässiga förståelsen legat i fokus. Jag har gett uttryck för min vision för platsen på ett idéstadium och tekniska illustrationer och beskrivningar har därför inte varit aktuella i denna första fas. Vissa avvikelser från verkligheten kan förekomma till följd av detta.

Detta projekt befinner sig i gränslandet mellan arkitektur och landskapsarkitektur. Visionsbilden har varit 1700-talets engelska landskapsarkitektur och Skogskyrkogården, där landskap och byggnader harmoniskt vävs samman. Förslaget lägger lika stor vikt på det byggda som det växande och det handlar således även om en gränsupplösning.

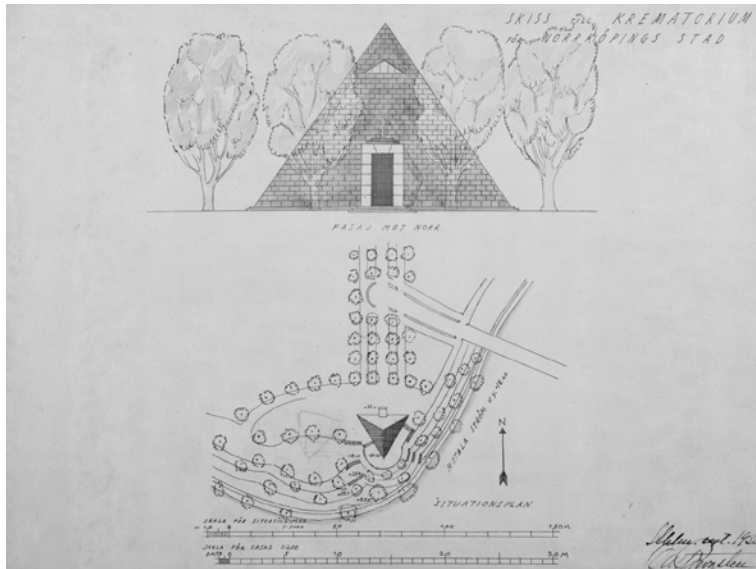
KREMATORIELUNDEN

Krematorielundens historia

Krematorielundens tillblivelse är sprungen ur det förra sekelskiftets eldbegängelserörelse som verkade för kremering istället för kistbegravningar. Efter ett tidigare misslyckat försök nybildades en lokalförening i Norrköping år 1930 med syfte att verka för ett krematorium åt staden. Uppdraget att rita den nya byggnaden gav man till arkitekt Carl Bergsten, på den tiden uppmärksammad för Liljevalchs konsthall, M/S Kungsholm och Göteborgs stadsteater. Bergsten var dessutom född och uppvuxen i Norrköping med flera verk uppförda där.

Förslaget som Bergsten tog fram var ett krematorium i form av en liksidig pyramid. Byggnaden lät sig inspireras av både de under 1800-talet florerande egyptiska influenserna och funktionalismens strömlinjeformning med sin skorsten vars rök skulle ledas i dolda kanaler upp till pyramidens topp. Förslaget mottogs med stor skepsis och Bergsten tillfrågades att utarbeta ytterligare ett förslag, vilket kom att ta formen av en kvadratisk hallkyrka. Samtidigt förvärvade Norrköpings stad Himmelstalunds egendom, platsen där Krematorielunden skulle komma att ligga.

Processen kring det tilltänkta krematoriet drog ut på tiden eftersom Bergstens förslag aldrig ansågs tillfredsställande nog för kyrkans kommitté; även hans tredje förslag möttes av stark kritik då detta förde tankarna

Carl Bergstens första förslag på en pyramidal krematoriebyggnad.¹

till Mellanöstern – en opassande stil för det svenska landskapet. 1935 bjöd man in stadsarkitekt Kurt von Schmalensee att tillsammans med Bergsten komma fram till ett fjärde och slutgiltigt förslag.

Efter Bergstens plötsliga död den 22 april samma år övertog von Schmalensee egenhändigt det fortsatta arbetet. Han vidareutvecklade Bergstens tidigare utkast, men hans helt egna förslag imponerade på kommittén så till den grad att man till slut kunde enas om det nya krematoriets utformning. Byggnaden invigdes år 1938.¹

Platsens karaktär

Krematorielunden ingår som en del av Norra kyrkogården i Norrköpings västra utkant. Området angränsar till Motala ström i syd, Riksvägen i väst med Himmelstalundfältet på andra sidan, Norra kyrkogården i norr och Folkparken i öst. Krematorielunden är belägen på en mindre åsrygg med branta sluttningar, i huvudsak mot syd-väst, blickande ut över Motala ström och en grupp tennisplaner (se situationsplan).

På åsen låg innan Krematorielunden anlades det som räknades till Himmelstalunds egendom. Ägorerna utgjordes av en relativt öppen hag- och odlingsmark med grupper av träd och spridda enebuskar. Jordmånen är relativt tunn

¹ K. M. Peurell, *Norrköpings krematorium: De olika arkitektförslagen, krematoriestriden och tillkomsten av Norrköpings krematorium*, (Norrköping: Svenska kyrkan Norrköpings pastorat, 2018), 4–20.

och på sina ställen går berget i dagen. I norra änden av åsen återfinns en skogsdunge medan merparten av åsens tidigare natur har fått ge plats åt kyrkogården (s. 18).

Krematorielunden har en formell karaktär och är uppbyggd av klippta häckar inordnade i en kvartersstruktur. Träd står fritt placerade längs gångarna (s. 17). Större delen av området ligger plant på åsens topp och för de gravar som är placerade i slänten har terrängen terrasserats med stödmurar av kalksten (s. 14–15).

Tävlingsområdet

Området för tävlingen var kvarter 15 som tillsammans med angränsande kvarter 14 och 16 ännu inte har tagits i anspråk som begravningsplats. Tävlingsplatsen utgörs av en brant gräsbevuxen slänt och en stor berghäll (s. 14–15). En asfalterad gång korsar området och utmed tennisplanerna löper ett svart staket längs en stödmur av betong. I tävlingsprogrammet framgår det att området idag upplevs som en baksida, mycket till följd av att det ej ännu används som begravningsplats, men också för att det är placerat en bit från krematoriebyggnaden och vetter åt motsatt håll från dess entrésida.

Den branta slänten ger upphov till vissa begränsningar i fråga om tillgänglighet men ger samtidigt platsen goda utsiktsmöjligheter värda att ta fasta på i en gestaltning. Från krematoriet är det dock relativt plant och lättåtkomligt fram till slänten.

I kvarter 15 finns idag rester av en tidigare, mindre anläggning. Den består av en bassäng i betong, två kallmurade terrasseringar i sten och en gång i smågatsten upp till den övre terrassen. Denna anläggning har jag valt att inte renovera. Istället är detta stenmaterial tänkt att återbrukas i den nya askgravlundens i den mån det är möjligt enligt önskemål från tävlingsprogrammet.

Åbackarna

Söder om Krematorielunden rinner Motala ström. Mäktiga branter har under årens lopp karvats ut av vattnets häftiga flöde vilket har skapat en djup ravin som går under namnet Åbackarna. Tack vare sina vackra trädbevuxna kanter, sin slingrande rörelse och sin närhet till staden är Åbackarna idag ett mycket populärt promenadstråk för norrköpingsborna.

Tävlingsområdet vetter mot syd-väst med utsikt mot Åbackarna. Under arbetets gång växte arbetsområdet till att även innefatta hela promenaden längs Åbackarna (se situationsplanen). Genom att skapa en lucka i trädridån skapas en siktlinje från strömmens södra sida mot den nya smyckningsplatsen. Detta skapar en dynamik i hela området kring Åbackarna och kan förhöja upplevelsevärde ytterligare längs denna promenad.

Tävlingsprogrammet.

Ursprunglig mark

NORRA KYRKOGRÅRDEN & FOLKPARKEN

HIMMELSTALUND
Norrköpings kommun
Himmelstalund 1:1

Kvarter 14

Utbyggnad (2022)

Kvarter 15

Yngre gravkvarter

5

Stödmur i betong

3

Krematoriet (1938)

Förfallen anläggning

2

1

Tennisplaner

Asfalterad gång

Kvarter 16

Terrasser

Äldre gravkvarter

Klockstapel

Parkering

Åbackarna

4

Minneslund

KREMATORIELUNDEN
Svenska kyrkan, Norrköpings pastorat
Marielund 1:2 & 1:3

MOTALA STRÖM

N

KREMATORIELUNDEN
Nuläge
Snedfoto © Norrköpings stad

Åbackarna kring Motala ström.

Vy 1. Åsen. Från gångstigen över tennisbanorna, mot nord-öst.

Vy 2. Slänten. Från berghällen, mot nord-väst.

Vy 3. Gångvägen från Krematoriet. Från gravkvarteren, mot väst.

Slutet på 30-talet. Berg i dagen, enebuskar och karg vegetation på slänten.ⁱⁱ

Krematoriets ursprungliga interiör. Både funkis och drag av Swedish Grace.ⁱⁱⁱ

Vy 4. Kurt von Schmalensees krematoriet från 1938, omkring 1940.^{iv}

Vy 5. Fredriksson Arkitekters utbyggnad från 2022.

Det östgötska haglandskapet som förebild för gestaltningen av slänten.
Enebuskar, gräs och berg i dagen.¹

INSPIRATION

Landskapsträdgården

Gestaltungsförslagets visionsbild har varit 1700-talets landskapsträdgårdar och deras upphovsmäns manér att arbeta med landskapets element, såsom växtlighet, vatten och terräng. Stilen tog form i 1700-talets England, inspirerad av det egna landets böljande beteslandskap och som ett alternativ till den hårt tuktade franska stilen.¹ Landskapsträdgården växte fram ur de romantiska idealen, influerad av måleriets pittoreska vyer och litteraturens känslomättade berättelser.

Anna-Maria Blennow, docent i arkitekturhistoria, belyser att det inom 1700-talets landskapsträdgårdar är tal om två inriktningar: å ena sidan den romantiska eller pittoreska, komponerad likt en associationsrik tavla, å andra sidan det stiliserade beteslandskapet som bygger på en förstärkning av de naturligt givna förutsättningarna.² Landskapsarkitekten Lancelot Brown arbetade mer åt det senare hållet, med landskapet självt snarare än med byggnader som rekvisita. Han utgick från naturen på platsen, förstärkte dess drag med vatten, träd och öppna gräsytor. Han brukade ofta tala om för sina uppdragsgivare om möjligheten till förbättring genom att utnyttja platsens inneboende kvaliteter. Detta gav honom så småningom namnet »Capability«.

¹ A.-M. Blennow, *Europas trädgårdar: Från antiken till nutiden*, (Lund: Bokförlaget Signum, 1995), 205.

² *Ibid.*, 206.

Liknande arbetade William Kent som såg hela naturen som en trädgård.³

Den senare inriktningen ger, kanske mer än den förra, uttryck för *genius loci* – platsens ande. Detta begrepp har sitt ursprung i antikens polyteistiska syn på världen: att varje plats (*locus*) beboddes av en skyddsande (*genius*), var och en med sina unika särdrag.⁴ I modern västerländsk kultur fick begreppet sin innebörd som »känslan av en plats« genom Alexander Pope.⁵

Genius loci betraktas inom landskapsarkitekturen vanligtvis som en plats naturliga uttryck, men kan även modifieras, som i fallet med 1700-talets landskaps-trädgårdar eller vara av bebyggd karaktär, exempelvis en stad.⁶ Arkitekten Jan Gezelius beskrev det som: »att förklara landskapet för landskapet självt genom att bebygga det«.⁷ På detta vis försöker jag förstå och uttrycka platsens ande genom min gestaltning.

Swedish Grace & nordisk klassicism

Min inspirationskälla för smyckningsplatsen har varit den nordiska klassicismen under det tidiga 1900-

³ Ibid., 215.

⁴ N. H. Buras, *The Art of Classic Planning: Building beautiful and enduring communities*, (Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University press, 2019), xiii.

⁵ Wikipedia, »Genius loci«, *Wikipedia*, hämtad 13 september, 2024, en.wikipedia.org/wiki/Genius_loci

⁶ Buras, *The Art of Classic Planning*, xiii.

⁷ C. Caldenby & Å. Walldén, *Jan Gezelius*, (Stockholm: Arkus, 1989).

talet och dess svenska inriktning som kom att bli känd internationellt under namnet Swedish Grace efter en kommentar under Parisutställningen 1925.⁸ Denna stil uppvisar en fri, omväxlande lekfull och allvarlig tolkning av det klassiska formspråket. De klassiska referenserna var många gånger sparsamma och hantverket stod i fokus.

Det nordiska och svenska klassicistiska formspråket, både under Swedish Grace och tidigare epoker som den gustavianska stilen, är vanligtvis mer avskalat och »spänstigt« än längre söderut i Europa. Detta är sprunget ur de svenska förutsättningarna: det kallare klimatet, de fattigare jordarna, den hårda graniten och en nödvändighet att hushålla med de knappa resurserna ledde till en återhållsamhet i den svenska arkitekturen, särskilt på landet där de lokala tolkningarna satte sina personliga präglingar.⁹

Mot en bakgrund av 1800-talets industrialiering och mer eller mindre direkta import av pompösa nystilar från exempelvis Frankrike, uppkom i början på 1900-talet en önskan om att utveckla en nationell arkitektur med djupare rötter i den svenska kulturen. Arts and Crafts-rörelsens förespråkande för hantverket inspirerade arkitekter som Ferdinand Boberg, Gunnar Asplund, Sigurd

⁸ J. Cenicacelaya, »Klassicism som atmosfär«, I *Swedish Grace: En bortglömd modernism*, red. P. Elmlund & J. Mårtelius (Stockholm: Bokförlaget Stolpe, 2020), 139.

⁹ Caldenby & Walldén, *Jan Gezelius*, 54.

Lewerentz och Cyrillus Johansson att resa runt i landet och studera, mäta upp och avteckna den inhemska byggkonsten. Man företog även studieresor till södra Europa och lät sig inspireras av klassisk kultur.¹⁰ Jubileumsutställningen i Göteborg 1923 blev en milstolpe i den nordiska klassicismen, då bland annat Göteborgs konstmuseum uppfördes.

Ett intressant möte uppstod när den nordiska klassicismen mötte impulser från den europeiska modernismen, med förgrundsgestalter som Le Corbusier och Bauhausskolan. Modernismen fick sitt genombrott i Sverige efter den inflytelserika Stockholmsutställningen 1930 och kom att gå under namnet funktionalism. Kurt von Schmalensees krematorium från 1938 är huvudsakligen funktionalistisk i sitt utförande, men uppvisar även drag som kan associeras till Swedish Grace, såsom kolonnaden, kupolen på Sankt Olofs kapell och dess ursprungliga interiör (s. 18–19, 50).

Den brittiske arkitekten Robert Adam¹¹ vill i sin essä »Den svenska tjugotalsklassicismens fortsatta relevans«¹² visa på en möjlig väg för den moderna klassiska arkitekturen. Han menar att den klassiska arkitekturen aldrig har varit ett statiskt fenomen, istället en ständigt

¹⁰ Cenicacelaya, »Klassicism som atmosfär«, 139–140.

¹¹ Född 1728, ej att förväxla med arkitekten Robert Adam (1728–1792).

¹² R. Adam, »Den svenska tjugotalsklassicismens fortsatta relevans«, I *Swedish Grace: En bortglömd modernism*, red. P. Elmlund & J Mårtelius (Stockholm: Bokförlaget Stolpe, 2020), 157–167.

utvecklande tradition där den svenska och nordiska 1920-talsklassicismen var en del av denna utveckling. Bågens införande under det första århundradet, balustradens uppkomst på 1500-talet och 1800-talets bruk av slanka gjutjärnskolonner visar på att den klassiska traditionen ständigt utvecklas och att det inte finns någon motsättning mellan tradition och modernitet. Denna stilepok menar Adam svarade väl på tidens utmaningar och behov. Adam lyfter fram enkelheten, friheten och uppfinningsrikedomen som framstående kvaliteter i 1920-talets klassicism och som ledord som kan inspirera till en fortsättning inom klassiska traditionen.

Rotundan i Stowe av Sir John Vanbrugh, landskap av William Kent. England.^{vi}

Stourhead av Henry Hoare. England.^{viii}

Skiss av William Kent.^{vii}

Kontrasten mellan det höga och det klippta gräset.^{ix}

Almhöjden på Skogskyrkogården av Asplund och Lewerentz.^x

Interiör från Skogskapellet (1920) av Gunnar Asplund.^{xi}

Musikpaviljongen i Brikelunden (1926) av Otto Hald.

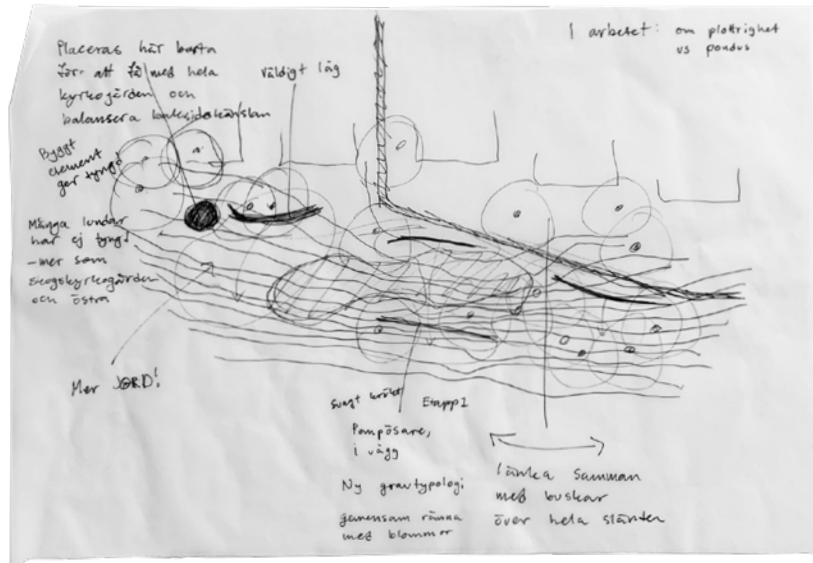
Göteborgs konstmuseum (1923) av ARES.^{xii}

GESTALTNINGSPROCESSEN

Platsens intryck

Strax efter nyår åkte jag till Norrköping för att besöka Krematorielunden. Min vän och tidigare kurskamrat Anders bor i trakterna och kunde tack vare sin erfarenhet av att ha vuxit upp i närheten bidra med värdefull kunskap såväl under besöket som under hela det fortsatta arbetets gång.

Jag har tidigare besökt Norrköping och minns att arkitekturen i Industrilandskapet i stans västra del gjorde ett starkt positivt intryck på mig. Det var också här vi började vår promenad längs Motala ström för att successivt ta oss bort till Krematorielunden. Just denna vinterdag var osedvanligt kall – trädens kronor var helt täckta i tjock frost och gav ifrån sig ett magiskt skimmer i förmiddagssolens svaga strålar.

Arbetskiss över murar i slätten (ej realiserade).

de överallt krusningar på ytan. Under årens lopp har strömmen grävt sig ner i marken och lämnat efter sig branta slänter, rikligt bevuxna med träd. Detta ger Åbackarna tydligt definierade väggar och en påtaglig rumskänsla och de meandrande krängningarna delar in promenaden i ytterligare sekventiella rum. I höjd med Krematorielunden öppnar strömmen upp sig i en lugnare vik och från andra sidan gick det att skymta platsen för askgravlunden.

Tävlingsområdet

Platsen för den nya askgravlunden ligger i en brant, syd-västvänd sluttning. Längs kanten av området, nedanför denna sluttning går en asfalterad gångväg. Här nere finns idag resterna av en tidigare anläggning bestående av en stenbassäng, två stödmurar och en trappa och det var här man i tävlingen tänkte sig den nya askgravlunden. Vad som blev uppenbart under platsbesöket var denna plats instabila läge. Nedanför gångstigen fortsätter slänten skarpt nedåt och slutar tvärt i en hög stödmur. Det finns inte nog med plan yta för att ge en vilsam upplevelse och den branta slänten tycktes trycka en ut över denna smala remsa av plan mark.

Även utsikten och kontakten med vattnet är mindre god här nere. Det bättre alternativet framkom ganska snart vara att placera askgravlunden längre upp i slänten. Här är utsikten bättre, man känner inte att man trillar ner och kontakt skapas både med Motala ström och gravkvarteren på resten av kyrkogården. Utsikten skulle också kunna göra sorgen lättare att bära.

Ett tempel på krönet

Min första ingivelse kring askgravlundens utformning efter att ha besökt platsen var att smyckningsplatsen skulle göra sig väl i form av ett tempel, väl synligt från omgivningarna och som en rumsligt definierad utsiktsplats. En smyckningsplats i tydlig arkitektonisk gestalt skulle ge platsen en »tyngd« och koppla samman detta område, som idag uppfattas som en baksida, med krematoriet vid områdets formella entré. Kopplingen mellan krematoriet och askgravlunden är inte iögonfallande genom en siktlinje eller dylikt och gångarna mellan gravkvarteren saknar tydlig hierarki. Upplevelsen av att ta sig från krematoriet till askgravlunden blir därför

något trevande, men den stilmässiga anknytningen, primärt genom den vita färgen, är vad som befäster kopplingen mellan de två platserna.

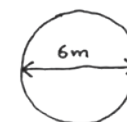
Med tanke på det populära promenadstråket längs Åbackarna kan man också hävda att »baksidan« är Krematorielundens ansikte utåt och att den förtjänar något ståligt.

De första idéerna handlade om en rektangulär smyckningsplats kantad av en låg stödmur. En avlång bassäng för blommor skulle leda blicken bort till ett kvadratisk tempel med plats för gravlyktor. Bänkar mot utsikten skulle finnas både längs muren och under tak. Detta förslag bedömdes slutligen för klumpigt för platsen och tanken föll istället på en rotunda, placerad fritt i den gräsbevuxna slänten.

En bekväm storlek

Nästa steg blev att ge smyckningsplatsen en väl avpassad storlek och proportioner som passar blickfånget. Jag föreställde mig en reslig »krona« som smyckar krönet snarare än något lågt som smälter samman med slänten. För tillfället bodde jag i Oslo och fann där goda referenser. Från musikpaviljongen i Birkelunden hämtade jag både diameter och kolonnhöjd (6 × 3,3 m) och vid Falchs paviljong i Torshovsparken kunde jag känna på hur smyckningsplatsen skulle uppfattas nedifrån då paviljongen är placerad på en höjd (s. 40).

Den intima storleken möjliggör också för små utomhusceremonier som ett alternativ till begravning i kyrkan. Smyckningsplatsens genomsläpplighet mellan kolonnerna gör att hela omgivningen kan tas in, men med rummet som betryggande mellanled.

Falchs paviljong. Torshovparken, Oslo.

Vilt kontra tuktat

Min intention med gestaltningen har varit att finna en utformning som uttrycker platsens genius. Vad som är en plats genius är inte alltid självklart då den kan uttryckas både genom det växande och det byggda. Lite längre bort på kyrkogården har slänten terrasserats och planterats med rader av klippta häckar. Jag pendlade mellan att rimma på detta eller låta slänten förbli mjukt sluttande. Efter flera diskussioner med både min handledare och Anders beslutade jag mig för det senare och att terrasser skulle bli ett allt för stort ingrepp.

Den raka asfaltsgång som skär genom slänten idag ersätts med en mjukt svängande grusgång med långsträckta stenkantade trappsteg. I hela slänten tillåts gräset växa till sin fulla längd och kontrasteras med en skarp, klippt kant längs stigarna och mot gravkvarteren. I denna stiliserade hagmark planteras grupper av enebuskar, dock ej på gravsättningsytan. I utkanten i nord-väst planteras ek för att ge rumslig stadga och jobba bort den raka områdesgränsen.

Smyckningsplatsens stil

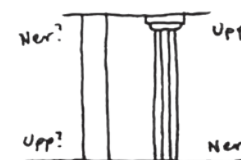
En av tävlingens uppgifter var att anpassa den nya askgravlunden till krematoriets funkisstil. Då jag i krematoriet även kunde se dragningar åt Swedish Grace och platsen, sett i sitt sammanhang i Norrköping, en stad med många klassiska drag, fann jag det intressant att utforska en medelväg, med blinkningar åt båda stilarna. För smyckningsplatsen kom jag därför att inspireras av såväl det tidiga 1900-talets samexistens mellan Swedish Graces lekfulla utforskande inom den klassiska traditionen och funktionalismens strängare formspråk som från 1700-talsets nyklassicism.

Smyckningsplatsen hämtar inspiration från kolonnaden på von Schmalensees krematorium, men antar formen av en rotunda. För mig blev det viktigt att rotundan hade klassiska kolonner, avsmalnande och med ett avslutande kapitäl, för att möta sörjande besökare på genom en arkitektur som är lätt att relatera till. Kolonner, som tydligt visar vad som är upp och ner, väcker en mera vilksam känsla inombords än rumsligt

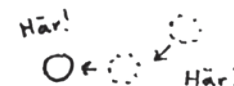

likgiltiga cylindrar utan början eller slut, då de följer en naturlig hierarkisk ordning. Min kolonn är inspirerad av den doriska och toskanska ordningen; utan bas, med skålade sidor och med ett enkelt kapitäl som harmonierar väl med den återhållsamma funktionalismen. Även koppartaket och den vita färgen var direkta referenser till krematoriet, det senare ett karaktäristiskt kännetecken för funktionalismen.

Placering & siktlinjer

Var på släntens krön smyckningsplatsen skulle ligga var från början inte givet. Under processens gång flyttades placeringen successivt från att ligga i nära anslutning till berghällen till att slutligen hamna mer mot Krematorielundens nord-västra gräns. Slänten sluttar ganska brant nedanför berghällen och upplevelsen av att anlända nedanför smyckningsplatsen blev för ansträngt uppåtriktad. Med den slutgiltiga placeringen gavs mer andrum framför smyckningsplatsen.

Då jag under studiebesöket kunde skymta platsen från andra sidan Motala ström väcktes en nyfikenhet kring att arbeta in hela landskapet kring Åbackarna – att skapa en visuell dynamik i promenadstråket och mellan båda sidor om vattnet. En liten bit av träddridån tas därför bort för att ge plats åt en siktlinje.

Ännu mer uppenbar blir smyckningsplatsen längs gångvägen förbi tennisplanerna. För att svara på eventuella impulser från förbigående att besöka platsen föreslås en ny trappa direkt till askgravlunden. Området som idag betraktas som baksida blir till en ny entré till hela Krematorielunden.

FÖRSLAGET »HAGE«

Bärande idé

Förslaget baseras på en helhetsupplevelse – att arkitektur och landskap, de stora dragen såväl som de små detaljerna har gestaltats samtidigt.

Utförande

Askgravlunden sträcker sig över slänten i det som är kvarter 14, 15 och 16. På hela ytan, och även nedanför Krematorielundens område, föreslås högvuxet gräs som tydligt kontrasterar de klippta kanterna längs gångarna i stenmjöl. Spridda grupper av enebuskar skapar en känsla av stiliserad hagmark och nya ekar mot skogsdungen i nord-väst ger rumslig stadga åt platsen där smyckningsplatsen ligger. Nya och fällda träd är markerade i illustrationsplanen. Enarnas placering är ej fastställd i detta idéstadium utan bör bestämmas på plats. Se sidorna 48–49.

von Schmalensees krematorium har varit utgångspunkten för den nya smyckningsplatsen. Den vita färgen, den ärgade kupolen på Sankt Olofs kapell och kolonnaden som förbinder denna med Himmelstalunds kapell (s. 50). De höga kolonnerna, entablementet och det svagt välvda koppartaket ger smyckningsplatsen en vilsam siluett från andra sidan Motala ström och väcker även intresse på närmare håll (planschen vyer).

Vy över smyckningsplatsen och askgravlunden.

Material

Golvet i smyckningsplatsen är belagt med före detta gravstenar i granit som har sågats i samma storlek. Vilken storlek detta blir beror på stenmaterialet som används och avgörs vid konstruktion. Fallande längder kan bli aktuellt för att återbruka så mycket sten som möjligt. Namntavlorna på väggarna består även de av återbrukade gravstenar.

Taket beläggs med koppar och får med åren en tilltalande patina. Det förväntas ta minst ett halvsekel innan ett heltäckande lager av den karaktäristiskt blå-gröna ärgen har bildats. Dessförinnan är taket mörkt. Taket bärs upp av en träkonstruktion, men både entablement och kolonner består av vitputsad betong. Väggen består av putsat tegel, gärna återbrukat. Vitmålat trä är ett godtagbart alternativ till betong och tegel.

Nya gångar över askgravlunden är belagda med stensmjöl och ersätter den tidigare asfalten.

Funktion

En vägg i bakkant ger en tyngd i ryggen och riktar blicken ut över slänten (s. 47). Här finns två stora stentavlor med namnen på dem som ligger begravda i askgravlunden. Nedanför dessa står två platsbyggda karaktärer att sätta snittblommor och i mitten av rummet står en låg kandelaber i mässing för gravlyktor. Krökta

bänkar i trä står längs kanten och markerar rummets cirkularitet. Dessa kan flyttas och kompletteras med stolar för att hålla små ceremonier i direkt anslutning till askgravlunden. Även kandelabern är tänkt att kunna flyttas genom att den monteras isär.

Huruvida själva jordfästningen sker i de anhörigas närvaro eller ej bör diskuteras med kyrkan. Slänten är brant och svåråtkomlig som samlingsplats. Att samlas upp i smyckningsplatsen och blicka ner över slänten är en möjlighet, eller så väljer man att askan sänks ned utan de anhörigas närvaro. Gravplatsen märks inte ut.

Skötsel

För att inte trampa upp det högväxta gräset i slänten förespråkas minimalt trampande i gravsättningsytan under jordfästningen. Om detta trots försiktighet ger ett allt för upptrampat utseende kan klippta gångar längs slänten komma att bli aktuella, alternativt att urnan jordfästs de delar av året när gräset inte är lika högt och trampkänsligt.

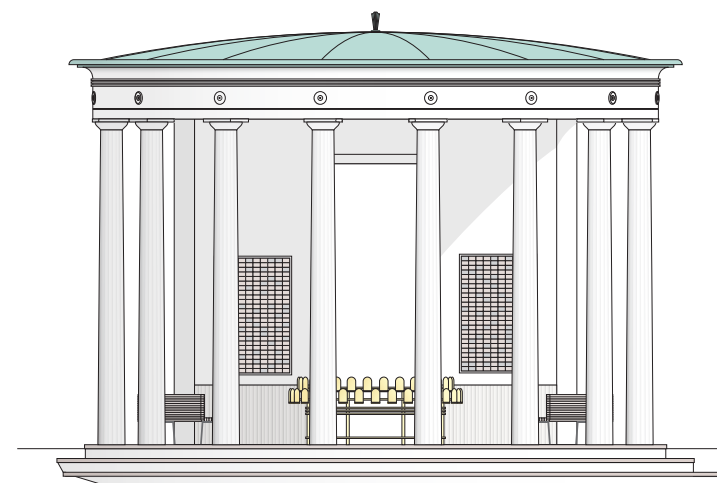
Gräset slås en gång om året, förslagsvis i slutet av september månad för att en lång bit in på året bibehålla sitt långa utseende. Det slagna gräset bortföres från marken för att över tid minska dess bördighet och ge plats åt mindre konkurrenskraftiga ängsörter. De klippa kanterna har en bredd motsvarande en handdragen gräsklippare.

Tillgänglighet & rörelse

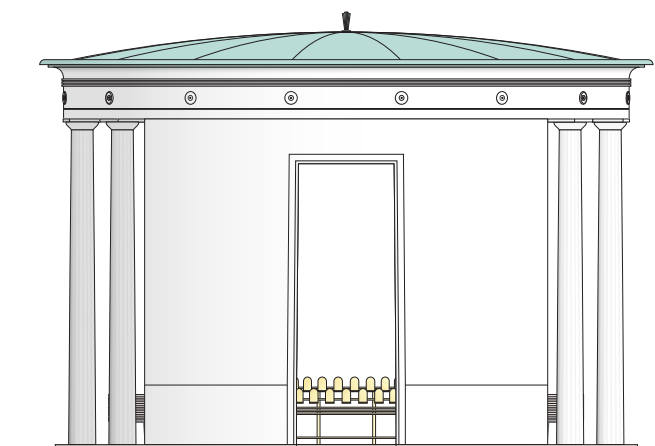
Då askgravlunden är belägen i en brant slänt har vissa begränsningar funnits kring platsens tillgänglighet. Den asfalterade gången som idag löper genom området har en lutning på cirka 10%, först ner och sedan upp igen (s. 14–15). Då smyckningsplatsen är placerad ovanför slänten blev den betydligt mer tillgänglig än om den hade legat längre ner. Den nya, grusbelagd gångstigen i förslaget kan därför ha terrasseringsar som rytmerar stegen upp mot smyckningsplatsen utan att det sker i konflikt med tillgängligheten. Lutningen är densamma som tidigare asfaltgång.

Golvet i smyckningsplatsen är något högre än gången utanför, men i golvets kranstener tas denna höjdskillnad upp i en ramp (planschen fasad & plan).

Gångarna mellan gravkvarteren uppvisar ingen tydlig hierarki och leder inte till något tydligt mål. Den föreslagna vägen att ta sig från krematoriet och parkeringen vid områdets entrésida redovisas på följande sida.

Smyckningsplatsen, fasad mot syd-väst, ankomst nedifrån slänten.

Smyckningsplatsen, fasad mot nord-öst, ankomst från Krematorielunden.

NORRA KYRKOGRÅRDEN & FOLKPARKEN

Smyckningsplatsen
Nya träd
Asfalterade gångar

Träd som fälls

Föreslagen gångväg till askgravlunden

Ny entré

Nya enebuskar

Högvuxet gräs

Parkering

Lucka i trädridån

Åpromenaden

Siktlinje

MOTALA STRÖM

N

KREMATORIELUNDEN
Förslagets ändringar
Snedfoto © Norrköpings stad

AVSLUTANDE TANKAR

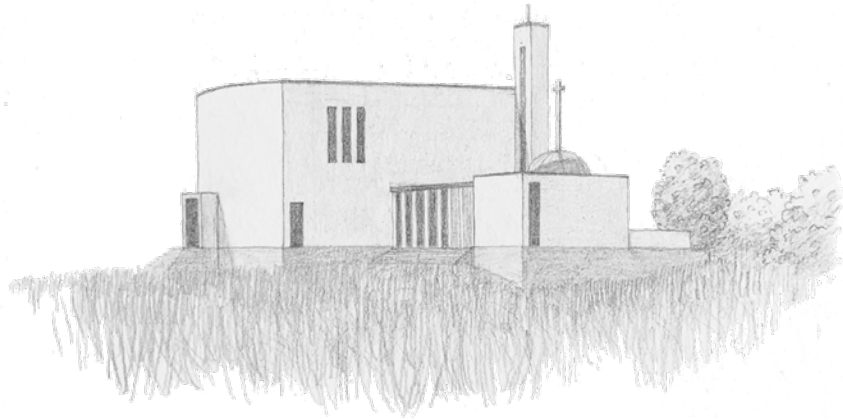
Metoden

Bruket av ett mer personligt arbetssätt satte en ton för hela arbetet. Med mina sinnesintryck, min inspiration och min kreativitet som främsta verktyg kände jag att mina intentioner lättare kunde träda fram. Gestaltningen följde ingen formell designprocess och förslaget underbyggs endast av mina val i utförande. Känslan som uppstod var att jag var blottad och det enda jag kunde motivera förslaget med var min förståelse för platsen och mina arkitektoniska förmågor, förmedlade genom gestaltningen. Det blev därför påtagligt att gestaltningen måste vara rakt igenom väl utförd för att vara övertygande.

Detta ledde vidare till funderingar om vad jag, i fråga om att skapa god arkitektur och landskapsarkitektur, har att utgå ifrån och falla tillbaka på. För mig blev bristen på praktiskt kunnande uppenbar. Jag kände att jag saknade en tradition som bottnar i praktisk erfarenhet kring vad som fungerar bra och mindre bra, vad som är goda mått och vad som är estetiskt tilltalande – ett slags grammatik som lägger en fast grund, men som sedan går att arbeta vidare ifrån.

Smyckningsplatsen

En ständigt återkommande fråga för mig under arbetet var den om stil. Det utmanande med smyckningsplatsens

Kurt von Schmalensees krematorium, byggåret 1938. Skiss av foto (innan statyn ovanför entrén monterades). Det större Himmelstalunds kapell förbinds via en kolonnad med det mindre Sankt Olofs kapell.

gestaltning var att hitta en balans mellan det klassiska och det funktionalistiska. Smyckningsplatsen placerar sig någonstans mitt emellan och kan inte härledas helt till det ena eller det andra, men en medveten dragning finns åt det klassiska. Detta mellanläge tror jag till stor del kommer av att jag använde mig av ett slags visuellt härmande snarare än en formell skolning och förståelse för den klassiska arkitekturen. Då smyckningsplatsen blev relativt arkitektonisk var det inget jag kunde ha varit förberedd på genom mina studier av landskapsarkitektur, däremot något jag kan vidareutveckla och fördjupa mig i framöver. Jag ser denna gestaltning som en början på något nytt att utforska.

Tävlingsmålen

Gällande tävlingens mål, att gestalta en »innovativ, funktionell och hållbar koppling mellan askgravlundan och det nyrenoverade krematoriet i Norrköping«, anser jag att mitt gestaltungs-förlag svarar väl mot dessa. Innovationen kommer av att försöka uttrycka ett möte mellan det klassiska och det funktionalistiska, funktionaliteten finns i smyckningsplatsens möjlighet att även hålla mindre ceremonier och hållbarheten kommer av hur den arkitektoniska gestalten vänder baksida till framsida och skapar en arkitektonisk länk mellan askgravlundan och krematoriet. Stilmässigt finns en koppling till krematoriet och den årsring som jag lägger till i Krematorielunden lyfter dragen av Swedish Grace i von Schmalensees krematorium.

Landskapet

Gestaltningen av slänten kändes mer given än den för smyckningsplatsen. Detta kommer av att jag valde att arbeta med ståndortens förutsättningar och titta på vad som växte här tidigare, men i ny stiliserad tappning. Slänten visade sig dock vara rätt svår att jobba med och i flera omgångar funderade jag på någon form av terrassering. Kanske kom detta av ett slags överkompensation för den mindre vackra utsikten över tennisbanorna – att jag med en mer utarbetad landskaps-gestaltning tänkte mig kunna flytta fokus från vyn till själva slänten. I efterhand känns det osannolikt, snarare att det hade gett ett rörigare intryck.

Arkitektur eller landskap?

Gestaltningen väckte även frågor om min självbild som landskapsarkitekt. Projektet innehåller relativt mycket arkitektur för att vara ett examensarbete inom landskapsarkitektur och jag kunde då och då känna att jag inte mötte förväntningarna för min roll. Metodens fria angreppssätt och tillåtelsen att följa mina spontana intryck ledde mig dock naturligt i denna riktning eftersom det är just i gränslandet min inspiration ligger. I slutändan har arbetet gjort mig mer säker på att min personliga väg framåt är just denna blandning av arkitektur och landskapsarkitektur.

REFERENSER

Skriftliga källor

Adam, Robert. »Den svenska tjugotalsklassicismens fortsatta relevans«, I *Swedish Grace: En bortglömd modernism*. Redigerad av Elmlund, Peter & Mårtelius, Johan, 157–167. Stockholm: Bokförlaget Stolpe, 2020.

Blennow, Anna-Maria. *Europas trädgårdar: Från antiken till nutiden*. Lund: Bokförlaget Signum, 1995.

Buras, Nir Haim. *The art of classic planning: Building beautiful and enduring communities*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University press, 2019.

Caldenby, Claes & Walldén, Åsa. *Jan Gezelius*. Stockholm: Arkus, 1989.

Cenicacelaya, Javier. »Klassicism som atmosfär«, I *Swedish Grace: En bortglömd modernism*. Redigerad av Elmlund, Peter & Mårtelius, Johan, 139–155. Stockholm: Bokförlaget Stolpe, 2020.

Gullberg, Hjalmar. »Förkädd gud«, I *Kärlek i tjugonde seklet*. Stockholm: Norstedts, 1933.

Peurell, Karl Magnus. *Norrköpings krematorium – de olika arkitektförslagen, krematoriestriden och tillkomsten av Norrköpings krematorium*. Norrköping: Svenska kyrkan Norrköpings pastorat, 2018.

Sveriges Begravningsbyråers Förbund. »Askgravlund«. *Sveriges auktoriserade begravningsbyråer*. Hämtad 5 november, 2024. www.begravningar.se/begravningsformer/val-av-gravplats/askgravlund/.

Wikipedia. »Genius loci«. *Wikipedia*. Senast uppdaterad 28 juni, 2024. Hämtad 13 september, 2024. https://en.wikipedia.org/wiki/Genius_loci.

Bildkällor

- i Bergsten, Carl: *Skiss till krematorium för Norrköpings stad*. 1930. Teckning.
- ii Bladh, Oscar: *Flygfoto över Krematoriet*. Omkr. 1940. Fotografi.
- iii Okänd fotograf: *Krematoriets interiör*. Omkr. 1940. Fotografi.
- iv Okänd fotograf: *Krematoriet*. Omkr. 1940. Fotografi.
- v Allard, Björn: *Dalgången vid Östra Djupsjö, och en ladugård*. 1967. Fotografi. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Valley_at_Djupsjö,_Östergötland,_Sweden_\(17297451152\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Valley_at_Djupsjö,_Östergötland,_Sweden_(17297451152).jpg).
- vi Wylie, Scott: *Temples and other buildings at Stowe Landscape Gardens, Stowe, England*. 2020. Fotografi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temples_and_Follys_Stowe_landscape_gardens_33.jpg.
- vii Kent, William: *Design for a Pavilion in a Deer Park*. Omkr. 1735. Teckning. Yale Center for British Art. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:William_Kent_-_

Design_for_a_Pavilion_in_a_Deer_Park_-_B1975.2.617_-
_Yale_Center_for_British_Art.jpg.

- viii Hamburg103a: *The Palladian Bridge*. 2015. Fotografi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stourhead_Bridge_A.jpg.
- ix Acabashi. *A garden lawn mown grass path beside a wild flower meadow at Boreham village, Essex, England*. 2017. Fotografi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garden_grass_path_at_Boreham,_Essex,_England_1.jpg.
- x Kallerna: *Skogskyrkogården*. 2013. Fotografi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Skogskyrkogården_2013_1.JPG.
- xi Holger, Ellgaard: *Skogskyrkogården i Stockholm, Skogskapellet*. 2009. Fotografi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Skogskapellet_2009.jpg.
- xii Bolstermage: *Konstmuseet i Göteborg*. 2013. Fotografi. Riksantikvarieämbetet, nr. 21320000040623. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:KonstmuseetGbg.jpg>.

Bilder utan källhänvisning är tagna av författaren.

Geodata till kartor

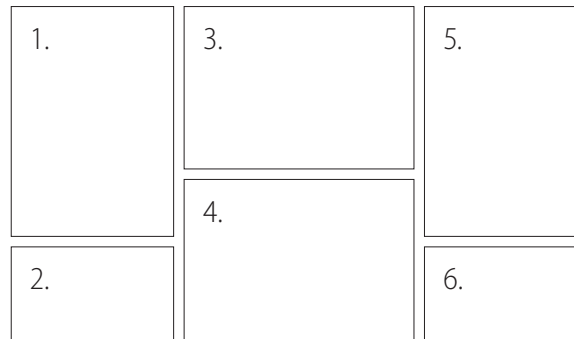
Lantmäteriet. *Höjddata grid 2+ (DEM), Fastighetskartan Bebyggelse, Fastighetskartan Markdata, Fastighetskartan Kommunikation*. 1:5000. SLU GET. Hämtad 2 mars, 2024.

Snedfoton

© Norrköping. *Snedfoto över Norrköping*. Geo-oblique-fotografering utförd av Slagboom en Peeters. 30 maj, 2023.

GESTALTNINGSFÖRSLAGET

Bilaga 1. Format A3.

- 1. Vyer
- 2. Sammandrag
- 3. Situationsplan

- 4. Illustrationsplan
- 5. Fasad & plan
- 6. Tvärsnitt

VYER

FRÅN ANDRA SIDAN VATTNET, NEDIFRÅN SLÄNTEN
& FRÅN SMYCKNINGSPLATSEN

HAGE

*Ett gestaltungsförslag till en ny askgravlund
i Krematorielunden i Norrköping*

Examensarbetet och gestaltungsförslaget »Hage« är ett utforskande av mitt personliga skapande. Gestaltningen är lika mycket arkitektur som landskapsarkitektur i en strävan att nå en helhet.

Med 1700-talets landskapsträdgårdar som inspiration är tanken att lyfta och utveckla platsens karaktär genom en stilisering av dess naturliga uttryck. Före kyrkogårdens expansion låg här en hagmark som i förslaget nytolkas genom högvuxet gräs och grupper av enebuskar. På åsryggen placeras en smykningsplats med utsikt över markerna nedanför och en siktlinje bort över Motala ström.

Smykningsplatsens tydligt arkitektoniska gestalt ger en ny hållpunkt till vad som idag anses vara kyrkogårdens baksida. Med inspiration från mellankrigstidens Swedish Grace knyter den an

denna del av kyrkogården med Kurt von Schmalensees krematorium från 1938.

Användandet av min egna metod gav både gestaltungsprocessen och förslaget en personlig prägel. Gestaltningen och mina ställningstaganden under processens gång är vad som utgör arbetet. Detta väckte i mig en känsla av att vara blottad och jag kunde känna en avsaknad av en tradition att falla tillbaka på.

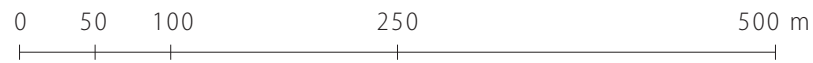
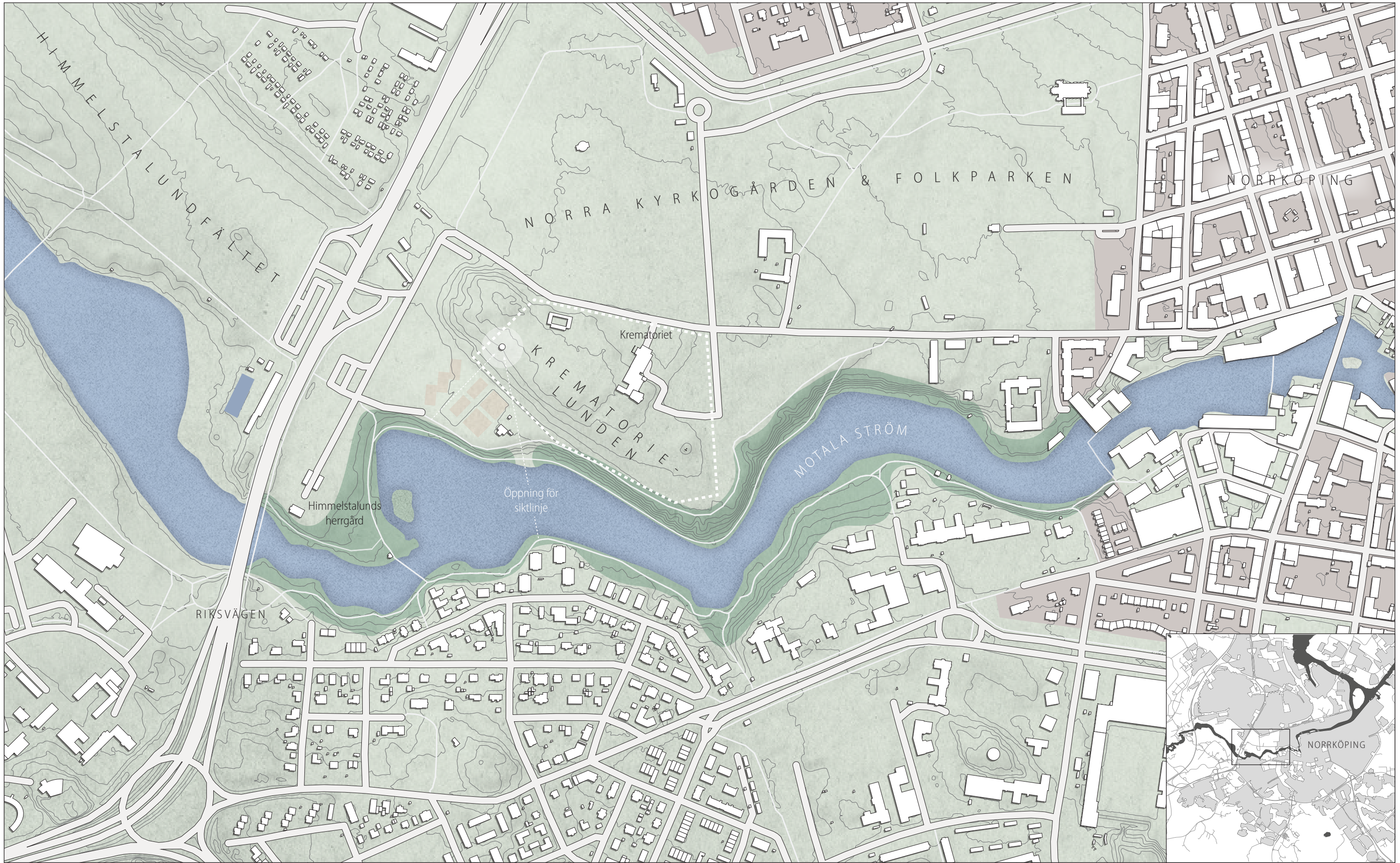
Henrik Wangsten

Examensarbete i landskapsarkitektur • 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet

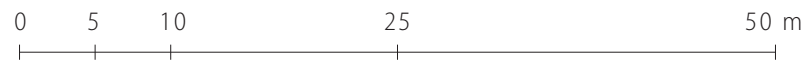
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Alnarp 2024

ÅBACKARNA

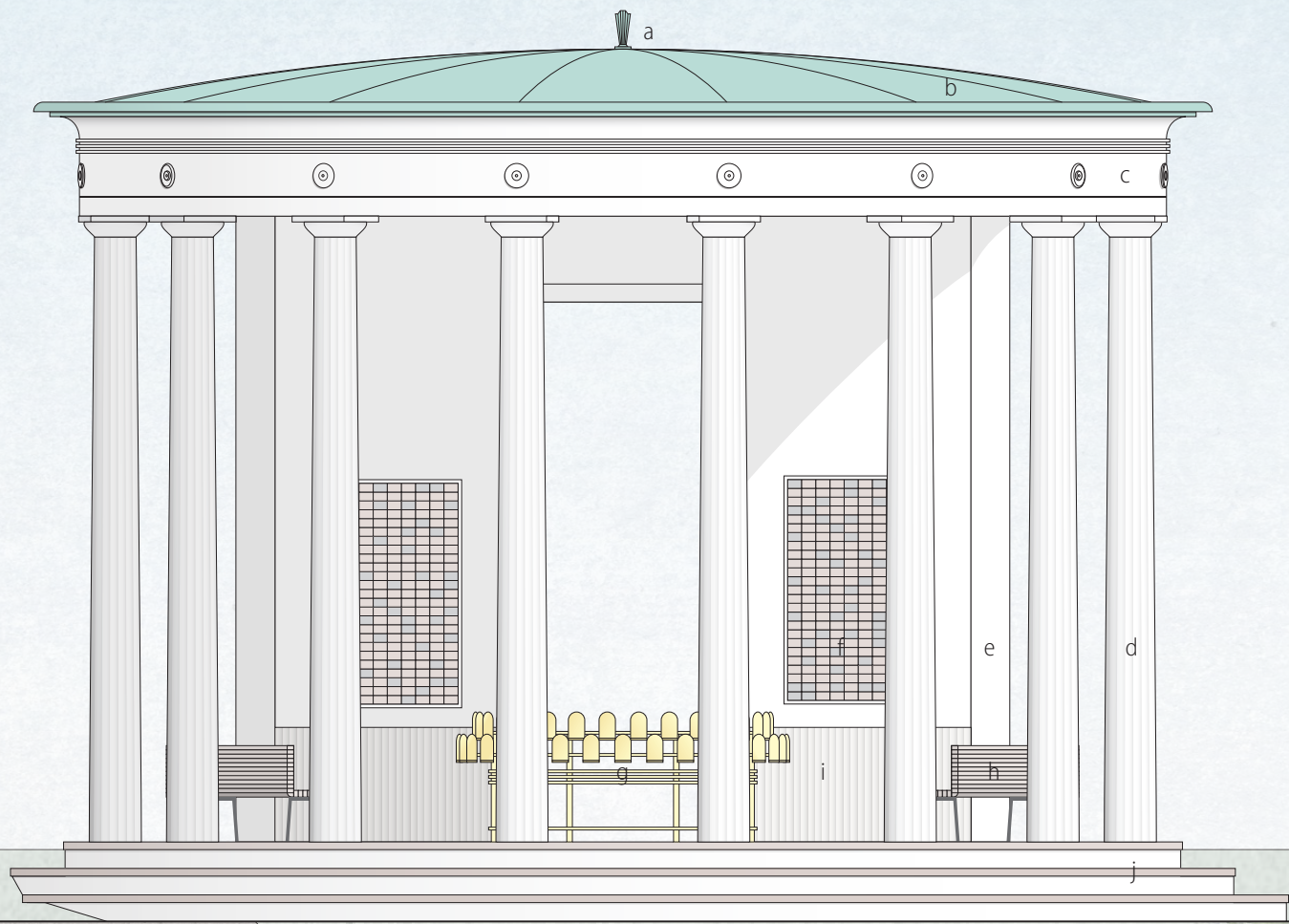
SITUATIONSPLAN 1:5000 EKVIDISTANS 2 METER

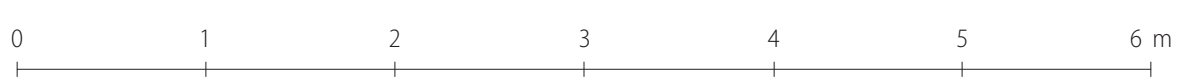
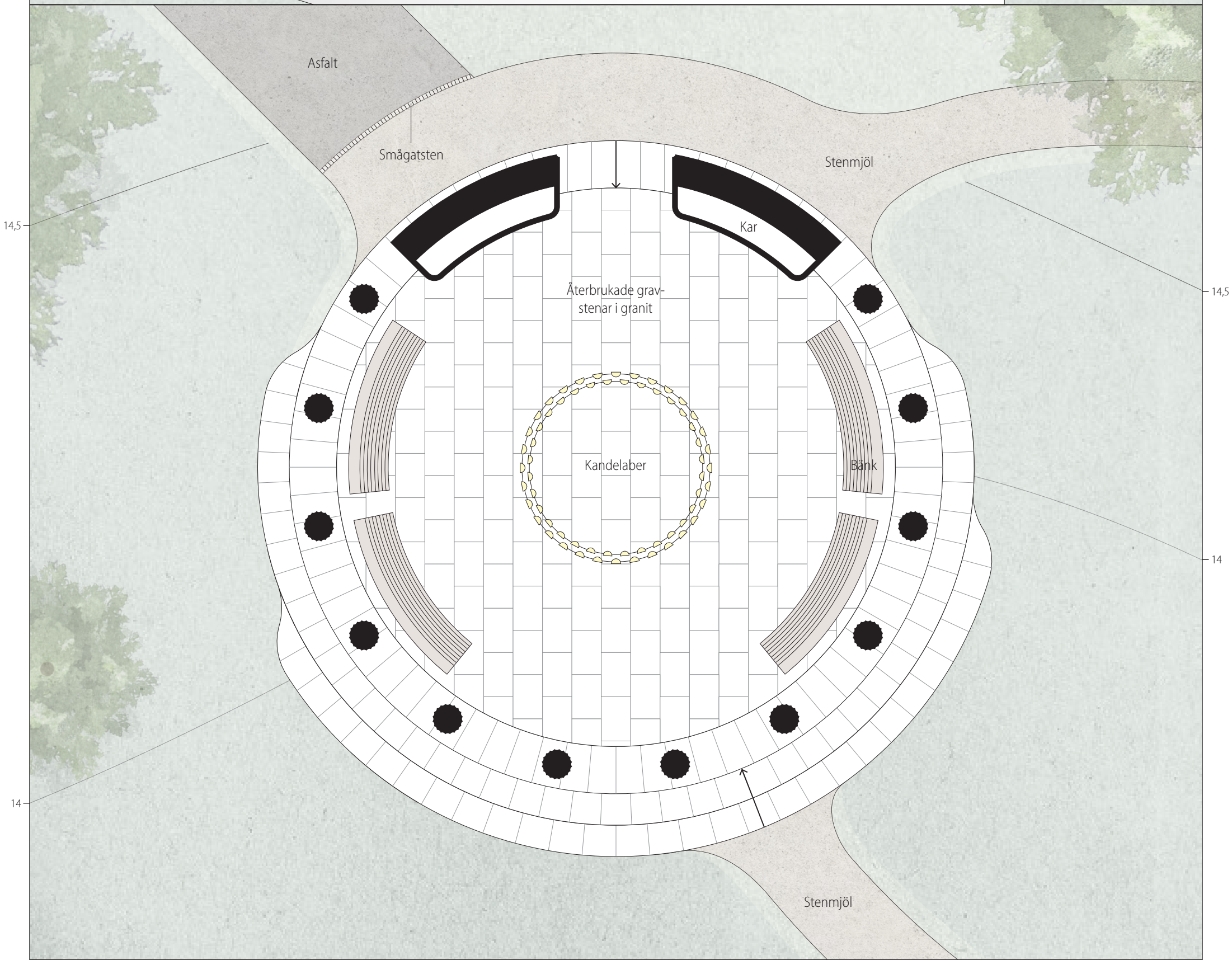
- Högt gräs
- Klippt gräs

ASKGRAVLUNDEN

ILLUSTRATIONSPLAN 1:500 EKVIDISTANS ½ METER

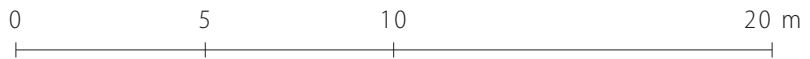
- a. Finial
- b. Kupoltak i koppar
- c. Entablement
- d. Kolonn
- e. Vitputsad vägg
- f. Stentavla med namn
- g. Kandelaber i mässing
- h. Krökt bänk i trä
- i. Kar för snittblommor
- j. Trappa i slänten

Högt gräs
 Klipt gräs

SMYCKNINGSPLATSEN

FASAD & PLAN 1:40 EKVIDISTANS ½ METER
 HÖJD ÖVER MOTALA STRÖM

ASKGRAVLUNDEN

TVÄRSNITT 1:200

FÖRE OCH EFTER

Bilaga 2. För underlättad jämförelse.

Ursprunglig mark

NORRA KYRKOGRÅRDEN & FOLKPARKEN

HIMMELSTALUND
Norrköpings kommun
Himmelstalund 1:1

Kvarter 14

Utbyggnad (2022)

Kvarter 15

Yngre gravkvarter

Stödmur i betong

Förfallen anläggning

Krematoriet (1938)

Tennisplaner

Asfalterad gång

Kvarter 16

Terrasser

Äldre gravkvarter

Klockstapel

Åbackarna

Minneslund

KREMATORIELUNDEN
Svenska kyrkan, Norrköpings pastorat
Marielund 1:2 & 1:3

Parkering

MOTALA STRÖM

N
KREMATORIELUNDEN
Nuläge
Snedfoto © Norrköpings stad

NORRA KYRKOGRÅRDEN & FOLKPARKEN

Smyckningsplatsen

Nya träd

Asfalterade gångar

Träd som fälls

Föreslagen gångväg till askgravlunden

Ny entré

Nya enebuskar

Högvuxet gräs

Lucka i trädridån

Åpromenaden

Parkering

Siktlinje

MOTALA STRÖM

N

KREMATORIELUNDEN
Förslagets ändringar
Snedfoto © Norrköpings stad